

НОВООТКРИТ ПЕЧАТ ОТ ПЛИСКА НА ВИЗАНТИЙСКИ СТРАТЕГ НА ПРЕСЛАВ

Николай КЪНЕВ

Настоящата статия има за цел вкарването в научно обращение на нов византийски оловен печат, открит през 2016 г. в Плиска. Моливдовулът е намерен по време на разкопките в обект „Сграда в югозападния сектор на Вътрешния град на Плиска“, провеждани под ръководството на Христина Стоянова – главен уредник на Националния историко-археологически резерват „Плиска“¹.

Моливдовулът е с диаметър 22 мм, дебелина 2,5 мм и тегло 7,41 г и е запазен в много добро състояние. Отпечатъкът е качествен, но за съжаление не е бил добре центриран, поради което част от изображението и легендата са останали извън оловното ядро (**табло LX 2**). Печатът обаче е в достатъчно добро състояние и достатъчно четлив, за да позволи със сигурност да се констатира, че той е нов, паралелен екземпляр на вече познат моливдовул на византийски стратег, от който досега са открити и публикувани осем екземпляра, седем от които произхождат от Преслав и един – от района на Силистра (виж Йорданов 1993, 146-147, №№ 291-297; Jordanov 2006, No. 63.3h; Jordanov 2009, 469-470, Nos. 1397-1403A).

Върху *лицевата страна* на моливдовула е разположено много качествено изпълнено орнаментирано изображение на разцъфнал, двойно пресечен, патриаршески кръст върху постамент от две стъпала, който е вписан в двоен зрънчест кръг. Вътре в кръга, около изображението, кръгово е изписана инвокацията „Κύριε βοήθει τῷ σῶ δοῦλω“, от която са запазени буквите: R . Η ΘΙΤΩCΩ. За разлика от тези букви, които са разположени отгоре, над изображението (т.е. ΘΙΤΩCΩ) и които личат добре, от тези преди тях следи се виждат само от R и Η и то

¹ Ползвам се от случая да благодаря на колегата Христина Стоянова – ръководител на разкопките, която ми предостави печата за разчитане, датiranje и публикуване, за информацията относно местонамирането и археологическата среда. Находката е открита в кв. 293 – XLIV от общата план-квадратна мрежа на вътрешния град, дълб. 174,76 м (0,70 м от съвременния терен), С – 3,27 м., И – 3,70 м и е заведена с пол. № 373/2016 г. В сектора се проучва голям архитектурен комплекс, съществувал през втората половина на X и началото на XI в., като моливдовулът е намерен южно от оградния южен зид на комплекса – в пласт, наситен с дребни ломени камъни, множество животински кости и керамични фрагменти с общи белези на датировка края на X – началото на XI в. В сектора и върху разрушения комплекс има следи и от по-късен живот – до към средата на XI в. За историята и резултатите от разкопките в сектора виж Стоянова 2016, 644-646, Стоянова 2015, 585-588, Стоянова 2013, 367-368, Димитров, Стоянова 2011, 396-399, Димитров, Стоянова 2010, 451, Димитров, Стоянова 2009, 558-559, Димитров, Стоянова 2007, 480-481.

единствено при много внимателно вглеждане, тъй като са почти изцяло изтрити. Запазените букви и тяхното разположение около изобразението са напълно достатъчни, за да се установи, че става въпрос за изписването ΚΕΡΟΝΘΙΤΩΣΩΔΥΛ', което фигурира върху лицевата страна на досега познатите паралели на този моливдовул.

На *опаката страна* на печата личат достатъчно добре първите четири реда от изписания там петредов надпис: . ΙΩΡ'Α' || .. ΑΘ'ΚΕ || .. ΡΑΤΗ || ... ΕΡС || .., което позволява разчитането му като:

+ ΙΩΡ'Α' || СПΑΘ'ΚΕ || СТРАΤΗ || ГОΠΕΡС ||

т.е. „+ Ἰω(άννη) βα(σιλικῶ) (πρωτο)[στ]αθ(αρίω) κὲ [στ]ρατη[γο] [Π]ερσ[κλάβα](ς)“.

Началото на редовете е отсечено поради недоброто центриране на моливдовула, като по същата причина липсва и последният пети ред. От първия ред липсва първият знак, а именно – кръстчето, с което традиционно започва изписването на легендата на всяка една от страните на византийските печати. От втория и третия ред са отсечени първите две букви, а от четвъртия ред – вероятно дори първите три букви от реда. Въпреки тези липси останалите букви са добре запазени и четливи, което позволява безпроблемното разчитане на изписаната на реверса част от легендата, както и констатирането на посочения по-горе факт, а именно, че публикуваният тук сфрагистичен паметник има вече познати паралели.

Цялостното развързване на легендата е следното:

„+ Κύριε βοήθει τῷ σῷ δούλῳ Ἰωάννῃ βασιλικῶ πρωτοσπαθαρίῳ καὶ στρατηγῶ Περσκλάβας“, в превод на български – „Господи, помагай на своя раб Йоан, императорски протоспатарий и стратег на Персклава“ (т.е. Преслав).

Датировката на печата се вменя в рамките на хронологическия отрязък, обхващащ последните три десетилетия на X и първата третина на XI в. С много висока степен на сигурност обаче тази датировка може да се конкретизира към първите две или три десетилетия на XI в. Основание за датиране след повторното възстановяване на византийската власт над североизточните български земи ни дава фактът, че върху печата си императорският протоспатарий Йоан указва, че е стратег на бившата българска столица Преслав чрез използването на възприетия от византийците много близък до оригиналния фонетичен вариант на името ѝ като Персклава². В предход-

² В своите публикации на досега известните екземпляри на печата на Йоан, императорски протоспатарий и стратег на Персклава от Преслав и Силистра, И. Йорданов коментира двете най-вероятни възможности за датировката му: 1) в интервала април – август 971 г., т.е. до преименуването на Преслав на Йоанопол; 2) след повторното завоюване на Преслав от византийците през 1000 г. Йорданов отдава предпочитание на първата от тези две възможности, свързвайки я с активността „... в началния период на функциониране на учреждението, когато там се е намирал някакъв надведомствен орган, стоящ над пишещите до града стратези – наместникът на императора за новозавоюваните земи“ (Йорданов 1993, 147). Все пак броят на вече известните печати на преславския стратег Йоан е достатъчно голям, а освен това те почти изцяло произхождат от самия Преслав, което е достатъчно основание да се усъмним, доколко това е в унисон с едно негово кратковременно (евентуално

ния период на византийска власт над тази част на България – през 70-те и 80-те години на Х в. – името на Велики Преслав, както е добре известно, официално е било Йоанопол и именно това име са използвали на моливдовулите си византийските стратежи, резидиращи в Преслав, за да укажат съответстващото си служебно положение на *стратег на Йоанопол*. Въпреки че като цяло иконографските и палеографски особености на печата сякаш са по-скоро характерни за десетото, отколкото за единадесетото столетие, определено наличието на името *Персклава*, а не на Йоанопол, в съчетание с немалкия брой познати екземпляри от този печат, съвсем очевидно изключва допускането за датиране преди границата на Х и XI в.

С тук публикувания моливдовул печатите на *Йоан, императорски протоспатарий и стратег на Персклава* стават девет, а към досегашния им ареал на местонамиране вече се прибавя и Плиска. Все пак не може да не ни направи впечатление, че този ареал остава сравнително ограничен в териториално отношение (Преслав, Плиска, Дръстър), което несъмнено подсказва за кореспонденция, която като цяло е свързана с по-тесния обем от най-преки, обичайни и, така да се каже, ежедневни служебни задължения на Йоан като стратег на Преслав, а това от своя страна, макар и с много уговорки, може да бъде възприето и като един вид косвено указание, че времето на управлението му във византийската административна единица с център бившата българска столица е било ситуирано в относително по-спокоен и по-мирен за региона период.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА:

- Йорданов 1993:** Ив. Йорданов. Печатите от стратегията Преслав (971-1088). София, 1993.
- Стоянова 2013:** Хр. Стоянова. Сграда в Югозападния сектор на Вътрешния град на Плиска. – В: Археологически открития и разкопки за 2012 г. София, 2013, 367-368.
- Стоянова 2015:** Хр. Стоянова. Сграда в Югозападния сектор на Вътрешния град на Плиска. – В: Археологически открития и разкопки за 2014 г. София, 2015, 585-588.
- Стоянова 2016:** Хр. Стоянова. Сграда в Югозападния сектор на Вътрешния град на Плиска. – В: Археологически открития и разкопки за 2015 г., 2016, 644-646.
- Димитров, Стоянова 2007:** Я. Димитров – Хр. Стоянова. Спасителни археологически разкопки на каменна постройка в Югозападния сектор на Вътрешния град на Плиска. – В: Археологически открития и разкопки за 2006 г. София, 2007, 480-481.

четиримесечно) управление през късната пролет и лятото на 971 г. и това сякаш прави по-логична и допустима втората хипотеза, изказана от Иван Йорданов. Във връзка с първата хипотеза, в някои от по-новите публикации се допуска, че докато Йоан Цимисхий е воювал под стените на Дръстър, в Преслав е функционирал военен логистичен център, начело на който е стоял паракимоментън Василий Лакапин и който център е координирал снабдяването на византийската армия с въоръжение и продоволствие. Според това допускане, именно до този център пишат мнозина от лагера при Дръстър, в това число и стратегът на Персклава, който участвал в обсадата на Дръстър.

- Димитров, Стоянова 2009:** Я. Димитров – Хр. Стоянова. НИАР „Плиска“. Каменна постройка в Югозападния сектор на Вътрешния град. – В: Археологически открития и разкопки за 2008 г. София, 2009, 558-559.
- Димитров, Стоянова 2010:** Я. Димитров – Хр. Стоянова. Каменна постройка в Югозападния сектор на Вътрешния град на Плиска. – В: Археологически открития и разкопки за 2009 г. София, 2010, 451.
- Димитров, Стоянова 2011:** Я. Димитров – Хр. Стоянова. Каменна постройка в Югозападния сектор на Вътрешния град на Плиска. Разкопки през 2010 г. – В: Археологически открития и разкопки за 2010 г. София, 2011, 396-399.
- Jordanov 2006:** I. Jordanov. Corpus of Byzantine seals from Bulgaria. Vol. II: Seals with Family Names. Sofia, 2006.
- Jordanov 2009:** I. Jordanov. Corpus of Byzantine seals from Bulgaria. Vol. III, Part 1-2. Sofia, 2009.

ТЕКСТ КЪМ ИЛЮСТРАЦИИТЕ:

Табло LX 2а-б. Лице и опако на моливдовул на *Йоан*, императорски протоспатарий и стратег на Персклава, открит в Плиска.

NEWLY FOUND SEAL FROM PLISKA OF A BYZANTINE STRATEGOS OF PRESLAV

Nikolay Kanev
(Summary)

The article aims at giving currency in the scholarly circles to a new Byzantine lead seal found in Pliska in 2016. This lead bulla is 2,5 mm thick, it has a diameter of 22 mm and is preserved in a very good condition. The stamp is of good quality but unfortunately, it has not been well centred and because of this part of the impression and the legend have remained outside the lead core (**Plate LX 2.**). However, the seal is in a sufficiently good shape and its impression is clear enough to allow to ascertain with certainty that it is a new parallel copy of an already known lead seal of a Byzantine stratēgos of which eight copies have been found and published so far. Seven of these copies come from Preslav and one has been found in the vicinity of Silistra.

It is situated on the obverse of this lead bulla, an image of a blossoming doubly intersected patriarchal cross on a pedestal of two steps, inserted into a double granulated circle. The invocation „Κύριε βοήθει τῷ σῶ δούλῳ“, of which the letters R . Η ΘΙΤΩΣΩ have been preserved, is written in the form of a circle round the image.

On the reverse of the lead seal, clearly enough can be seen the first four lines of the five-line written inscription: . ΙΩΡ'Α' || .. ΑΘ'ΚΕ || .. PATH || ... ΕΡС ||

The complete deciphering of the legend is as follows: „+ Κύριε βοήθει τῷ σῶ δούλῳ Ἰωάννη βασιλικῷ πρωτοσπαθαρίῳ καὶ στρατηγῷ Περσκλάβας“, in translation: O, Lord, help your servant John, imperial prōtospatharios and stratēgos of Persklava (i.e. Preslav).

The seal is dated back to the first third of the 11th century.